

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ สำหรับโรงเรียนใน
เขตพื้นที่ชุ่มน้ำ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี¹
The Development of Local Curriculum on Wetland Area
for Schools surrounding Wetland in Warin Chamrab District
Area, Ubon Ratchathani Province.

สมหมาย ชินนาค² และ กาญจนา ชินนาค³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ (2) เพื่อพัฒนาและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ สำหรับใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำอำเภวารินชำราบจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวิธีดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ 1) การเตรียมการและศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 4) การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร

ผลการศึกษามีข้อค้นพบที่สำคัญ 2 ประการคือ

ประการแรก แนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ กลุ่มเป้าหมายต้องการให้นำครูภูมิปัญญาในชุมชนมามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ประการที่สอง กระบวนการการพัฒนาหลักสูตร การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำหลักสูตรเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ เพื่อให้หลักสูตรเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสามารถนำหลักสูตรไปปฏิบัติได้

ผลการประเมินหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นมีความเหมาะสมสำหรับนำไปใช้สอนในสถานศึกษาในระดับมากและพิจารณาว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นมีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นในระดับมากเช่นกัน

จากผลการวิจัยสามารถกล่าวได้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้น สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา

¹โครงการวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินประจำปีงบประมาณ 2552 ผ่านโครงการจัดตั้งกองส่งเสริมการวิจัย บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

²รองศาสตราจารย์ (มนุษยวิทยา) หลักสูตรสาขาวิชาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (มนุษยวิทยา) โปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

หลักสูตรท้องถิ่นของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ มีคุณภาพและมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้
สอนนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำของอำเภวารินชำราบ และยังสามารถนำไป
ประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ได้โดยบูรณาการเข้ากับสภาพบริบทของท้องถิ่น

คำสำคัญ การพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น พื้นที่ชุ่มน้ำ โรงเรียน อำเภวารินชำราบ

Abstract

The purposes of this research were (1) to study the trend of development Local Curriculum on Wetland Area and (2) to develop a local curriculum on Wetland Area for Prathom Suksa students Surrounding Warin Chamrab District's Wetland Area, Ubon Ratchathani Province by Participant Action Research. The research procedure was divided into four steps : 1) Preliminary Study; 2) Curriculum Development; 3) Study tour for Curriculum Development and 4) Curriculum's Quality Evaluation.

The main research findings include two points.

First, for the trend of development Local Curriculum on Wetland Area, the target groups need the "Wisdom Teacher" in the communities to participate in the teaching process, because they want the real participation of the communities.

Second found that in the process of the development of a local curriculum, the participatory of the stakeholders more important and necessary to make the curriculum accepting and implementation.

The result of the curriculum evaluation by the experts was that the curriculum has components which are appropriate and relate to local community conditions and that it had a high level of quality and was suitable for implementation.

The experts considered that the local curriculum is highly beneficial for curriculum implementation on natural resources and environmental conservation. From the results of the research, it can therefore be concluded that the local curriculum harmonious with the local curriculum approach of the Academic Department, Ministry of Education and has high quality and is suitable for implementation in the schools surrounding the Warinchamrab District's Wetland Area. It can also be applied to other local communities in accordance with local conditions.

Keywords: Development, Local Curriculum, Wetland Area, School, Warin Chamrab District

บทนำ

พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland area) เป็นส่วนหนึ่งของลักษณะผลผลิตทางชีวภาพของระบบนิเวศในธรรมชาติ และทำหน้าที่ตอบสนองในหลายด้าน แม้กระทั่งในบริเวณพื้นที่ของเขตเมือง⁴

เขตรอยต่อระหว่างอำเภวารินชำราบกับอำเภอเมืองอุบลราชธานีนั้น นับเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของภูมิภาค เพราะพื้นที่ชุ่มน้ำยังเป็นฐานทรัพยากรสำคัญที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชนบริเวณดังกล่าวนับแต่อดีต และมีคนจำนวนไม่น้อยที่พึ่งพาระบบนิเวศ (ดิน น้ำ ป่า) นี้ ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ไม่เพียงแต่มีลักษณะเป็นแหล่งอาหารคล้ายกับ “ซูเปอร์มาร์เก็ต” ของชาวบ้านในการหาเลี้ยงชีพเท่านั้น หากยังเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านอีกจำนวนไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากอาชีพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประมงพื้นบ้าน เกษตรริมกุด เก็บหาของป่า เลี้ยงสัตว์ และปั้นอิฐ ที่ชุมชนได้ดำเนินมาเป็นเวลาช้านานจนสั่งสมเป็นระบบภูมิปัญญาที่มีลักษณะเฉพาะ

ดังการศึกษาของ สมหมาย ชินนาค และกาญจนา ชินนาค (2552) ที่พบว่า ทรัพยากรที่สำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ ก็คือกุดและป่าบุ่งป่าทาม ซึ่งมีความสำคัญต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่พึ่งพิงกุดและป่าบุ่งป่าทามเพื่อเป็นแหล่งรายได้หลัก โดยจำนวนไม่น้อยที่มีฐานะยากจนและจัดเป็น “คนจนเมือง” ซึ่งกระจายอยู่ตามชุมชนต่างๆ และกลุ่มคนที่เหลือ แม้จะไม่ได้พึ่งพาระบบนิเวศนี้เป็นหลัก แต่พวกเขาที่พึ่งพาระบบนิเวศนี้ในฐานะที่เป็นแหล่งอาหาร โดยเฉพาะแหล่งโปรตีนและพืชผักต่างๆ หรือเปรียบเสมือนซูเปอร์มาร์เก็ต ดังนั้น ระบบนิเวศนี้จึงเป็นแหล่งประกันความมั่นคงทางอาหาร (food security) สำหรับชุมชนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ กุด ทั้งยังเป็นแหล่งอาหาร (food bank) ที่สำคัญอยู่แห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี

อย่างไรก็ตาม การกลายสภาพเป็นเมืองได้ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ได้รับความสนใจจากนักธุรกิจและภาครัฐในท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและนโยบายการพัฒนาที่มุ่งใช้ประโยชน์เฉพาะด้าน โดยผ่านนโยบายการวางผังเมือง เพื่อเปลี่ยนจากพื้นที่ส่วนรวมมาเป็นพื้นที่ของรัฐและเอกชน ภายใต้แรงกดดันดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนต้องพยายามปรับตัว เลือกสรรวิธีการและแสวงหาทางออกให้กับตนเองตามแต่เงื่อนไขและความสามารถที่มีอยู่ นอกจากนั้นนโยบายการจัดวางผังเมืองดังกล่าวได้นำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างรัฐ ภาคธุรกิจกับชาวบ้านในชุมชน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความเห็นร่วมกันว่า เนื่องจากได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในปีที่ 1 ภายใต้ชื่อโครงการ “การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำในเขตอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” แล้ว ก็ควรที่จะได้นำเอา

⁴Urban Wetlands in Missoula. สืบค้นวันที่ 6 ตุลาคม 2552

<http://www.co.missoula.mt.us/measures/Riparian.htm>

ผลการศึกษา นั้นไปปรับใช้ในหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับการเรียนการสอนของโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่และที่ใกล้เคียง เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นในหมู่เยาวชน รวมทั้งสนับสนุนนโยบายการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของกระทรวงศึกษาธิการ เพราะเป็นที่ยอมรับกันในแวดวงการพัฒนาแล้วว่า คนในสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดตั้งนั้นการพัฒนาคนเพื่อเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งปวงกระบวนการศึกษาจึงนับได้ว่ามีความสำคัญยิ่ง ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 ได้กำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาของชาติ คือการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจสติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยการศึกษาทั้งระบบจะต้องอยู่บนหลักการสำคัญ คือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคนเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนอย่างเสมอภาคกัน และต้องให้ความช่วยเหลือแก่ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส และการจัดการศึกษาใน 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาตลอดจนให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนการสอนให้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำเป็นต้องมีการปฏิรูปการบริหารจัดการและดำเนินการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการสำคัญ ในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าวข้างต้น โดยมีวัตถุประสงค์อยู่ด้วยกัน 2 ประการคือเพื่อศึกษาแนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำและเพื่อพัฒนาและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ สำหรับใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำอำเภวารินชำราบพื้นที่ที่ศึกษาคือโรงเรียนบ้านกุดระงุม ตำบลปungใหม่ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี อันเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ได้มาแบบเจาะจง ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาจำนวน 7 คน ผู้บริหารโรงเรียนบ้านกุดระงุมจำนวน 1 คนและคณะครูของโรงเรียนบ้านกุดระงุมจำนวน 10 คน ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2551 – 31 มีนาคม 2553

วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ (2) เพื่อพัฒนาและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ สำหรับใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ ในเขตอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีครั้งนี้มุ่งพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 1-2 (ป.1-ป.6) ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยใช้ชื่อว่า “พื้นที่ชุ่มน้ำ

กุดระงุมและบริเวณโดยรอบ”ซึ่งครอบคลุมสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ดังนี้

มาตรฐาน ส. 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิด การสร้างสรรค์วัฒนธรรมและมีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ส่วนเนื้อหาสาระ จะครอบคลุม 4 เรื่องหลักๆ ได้แก่

1. ความหมายความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ
2. วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุ่มน้ำกุดระงุมและบริเวณโดยรอบ
3. วงจรชีวิตของสัตว์น้ำ
 - 3.1 วงจรชีวิตของสัตว์น้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำกุดระงุมและบริเวณโดยรอบ
 - 3.2 กุดระงุมบ้านของปลาและสัตว์น้ำ
 - 3.3 การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำกุดระงุมและบริเวณโดยรอบ
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในพื้นที่ชุ่มน้ำกุดระงุมและบริเวณโดยรอบ

เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง
2. การจัดประชุมระดมความคิด (Brain storming) โดยให้มีส่วนร่วมได้ส่วนเสียที่ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารและคณะครูของโรงเรียนบ้านกุดระงุมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ กำหนดรายละเอียดเนื้อหาของหลักสูตรที่ต้องการ เพื่อนำไปสู่ระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ โรงเรียน และเข้าสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน

ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยเพื่อจัดทำและพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำในครั้งนี้ จะเป็นการทำงาน ร่วมระหว่างทีมนักวิจัยซึ่งเป็นนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาคือนักวิจัยทั้ง 2 คน กับครูผู้สอนในสถาน ศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ โดยการประชุมระดมความคิด และสังเคราะห์เนื้อหาที่จะนำมาจัดทำเป็นคู่มือ สำหรับการเรียนการสอนจากรายงานผลการวิจัยรวมทั้งการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ดังนั้น กระบวนการทำ วิจัยในครั้งนี้ จึงจัดเป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participant Action Research) โดยมีนักวิจัยในฐานะนักวิชาการและครูผู้สอนในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการร่วมเป็นภาคีในการ ทำวิจัย

ทั้งนี้ในช่วงปีงบประมาณ 2551 ที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความหลากหลาย ทางชีวภาพ และรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำในเขตอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ซึ่งเป็นโครงการภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การจัดการทรัพยากรในเขตพื้นที่

ชุมนุมเพื่อความมั่นคงทางอาหารและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำในเขต
อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัยจาก งบประมาณ
แผ่นดิน ปีงบประมาณ 2551 ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยเริ่มดำเนินงานวิจัย ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม
2550 – 31 ธันวาคม 2551 คณะผู้วิจัยก็ได้ทำการสำรวจความต้องการของชุมชนในการจัดการเรียน
การสอน ว่าชุมชนต้องการที่จะให้โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำให้กับนักเรียนใน
เรื่องใดบ้าง ทั้งนี้ ผู้บริหารและคณะครูของโรงเรียนบ้านกุดระงุม ได้เข้ามาติดต่อและพาคณะผู้วิจัยไป
เยี่ยมชมโรงเรียนและพื้นที่โดยรอบ พร้อมทั้งเสนอให้เลือกโรงเรียนบ้านกุดระงุมเป็นพื้นที่วิจัย

สำหรับในส่วนของการมีส่วนร่วมของคณะครู ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่
ชุมนุมนั้น คณะผู้วิจัยได้ประสานงานผ่านผู้อำนวยการวิเศษศักดิ์ จรรยาเพศ ซึ่งได้เปิดโอกาสให้คณะ
ผู้วิจัยเข้าไปร่วมประชุมกับคณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาหลายครั้ง

สถานที่เก็บข้อมูลคือ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี (กรณีข้อมูลภาคสนาม)
กรุงเทพมหานคร สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และสำนักหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(กรณีข้อมูลเชิงเอกสาร)

2. ขั้นตอนการดำเนินงาน

ในกระบวนการเก็บข้อมูล โครงการวิจัยฯ ได้ใช้วิธีอันหลากหลายเพื่อให้ได้มาทั้งข้อมูลและตัว
เนื้อหาสาระของหลักสูตรในหลากหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมระดมความคิด การวิจัยเชิง
สังเคราะห์เอกสาร การเก็บข้อมูลสนาม ทั้งนี้อาจแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกได้เป็น 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

**ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน มีลำดับขั้นตอนในการดำเนิน
งานดังนี้**

- 1) การเตรียมแผนงานวิจัย และศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการประชุมร่วมกับคณะครูโรงเรียนบ้านกุดระงุมเพื่อกำหนดแผนการ
ดำเนินงาน ตลอดจนระดมความคิด และรับฟังความคิดเห็นต่อโครงการนอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษา
แนวคิด ทฤษฎีที่ว่าด้วยหลักสูตรและหลักสูตรท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2) ศึกษาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากผู้
ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น คณะกรรมการสถานศึกษาผู้บริหาร และคณะครูของโรงเรียนบ้านกุดระงุมโดย
การจัดเวทีประชุมระดมความคิดและสัมภาษณ์

- 3) การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ดังนี้

- (1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์และบรรยายข้อมูลแบบ
พรรณนา

- (2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ของข้อมูลและ

บรรยายข้อมูลแบบพรรณนา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1) การศึกษาเป้าหมายของหลักสูตร คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานมาใช้ในการวางแผนทางการกำหนดเอกสารหลักสูตร ดังนี้

- (1) วิเคราะห์ความต้องการในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารและคณะครู
- (2) วิเคราะห์หลักการและความสำคัญของหลักสูตร โดยพิจารณาจากเอกสารเกี่ยวกับพรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สภาพปัจจุบันของหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ตลอดจนปรัชญาและวิสัยทัศน์ของโรงเรียน
- (3) วิเคราะห์จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยสังเคราะห์จากเอกสารการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม วิสัยทัศน์/ปรัชญาของโรงเรียน รวมทั้งข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นต่างๆ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร
- (4) จัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยวิเคราะห์หลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดกิจกรรมที่ต้องการให้ปฏิบัติในรายวิชา กำหนดขอบข่ายเนื้อหาของคำอธิบายรายวิชาและกำหนดจุดประสงค์ของรายวิชาให้สอดคล้องกับหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2) การพิจารณาโครงสร้างของหลักสูตร โดยมีกระบวนการดังนี้

- (1) พิจารณาเนื้อหาเรื่องพื้นที่ชุ่มน้ำโดยการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่คณะผู้วิจัยเคยดำเนินการวิจัยไว้ รวมทั้งการประชุมระดมความคิดกับคณะผู้บริหารและครูของโรงเรียน
- (2) พิจารณานักเรียน โดยพิจารณาเนื้อหาทั้งหมด กำหนดคาบเวลาเรียนในแต่ละเรื่องให้เหมาะสมและเพียงพอกับความสามารถในการเรียนรู้และการปฏิบัติของนักเรียน
- (3) พิจารณาแนวการจัดการเรียนรู้ โดยพิจารณาจากเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- (4) พิจารณาสื่อการสอนและแหล่งเรียนรู้ โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาและกิจกรรม
- (5) พิจารณาวีธีการวัดและประเมินผล โดยพิจารณาแนวทางตามเกณฑ์วัดและประเมินผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 มีความสอดคล้องกับแนวทางการวัดและการประเมินผลของโรงเรียน สอดคล้อง ครอบคลุมจุดประสงค์

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

ช่วงระหว่างการทำโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยพบว่าบรรดาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบกับคณะผู้วิจัยต้องการที่จะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านั้น มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนและตนเองที่จะเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย คณะผู้วิจัยจึงได้ขออนุมัตินำผู้บริหาร คณะครูและกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านกุตรชุม จำนวน 21 คน ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงของโรงเรียนชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ หมู่ที่ 1 ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบึงกาฬ⁵ จังหวัดหนองคาย ระหว่างวันที่ 26-28 กุมภาพันธ์ 2553 เพื่อที่จะนำความรู้ และประสบการณ์มาทดลองปรับใช้กับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

ภายหลังจากที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรฉบับร่างแล้ว ก็ได้นำเสนอหลักสูตรฉบับร่างต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านเพื่อตรวจสอบคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย นายวิเศษศักดิ์ จรรย์าเพศ (ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้าน กุตรชุม) นางเอื้อพร เพชรชนมภูมิ (ตำแหน่ง ครู ค.ศ. 3) นางศิริพันธ์ สุวรรณภูมิ (ตำแหน่ง ครู ค.ศ. 3) นางอุรรัตน์ หมอนทอง (ตำแหน่ง ครู ค.ศ. 3) และนางสมัย อุดกลิ่น (ตำแหน่ง ครู ค.ศ. 3)

จากนั้นคณะผู้วิจัยก็ได้นำข้อเสนอแนะและข้อบกพร่อง ของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน มาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ซึ่งจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น มีความเหมาะสมสำหรับนำไปใช้สอนในสถานศึกษาในระดับมากและพิจารณาว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้น มีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนเรื่องพื้นที่ชุ่มน้ำของท้องถิ่นในระดับมากเช่นกัน

อนึ่ง เนื่องจากข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย และความไม่สะดวกของคณะครูในการที่จะนำหลักสูตรที่ปรับปรุงแก้ไขไปทดลองใช้และประเมินผลเพราะเป็นช่วงของการปิดภาคการศึกษา การวิจัยครั้งนี้จึงไม่ได้มีการนำไปทดลองใช้ แต่ก็ถือได้ว่าการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว **ผลการศึกษาและอภิปรายผล**

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จึงขอนำเสนอผลการศึกษาและการอภิปรายผลดังนี้

1. แนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารและคณะครูของโรงเรียนบ้านกุตรชุม ผู้ให้ข้อมูลต่างมีความต้องการที่จะให้มีการสร้างหลักสูตร

⁵ปัจจุบันคือจังหวัดบึงกาฬ

เกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำகுட்சம்และพื้นที่โดยรอบ เนื่องจากเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ของโรงเรียนและชุมชน อีกทั้งปัจจุบันพื้นที่ชุ่มน้ำகுட்சம்และพื้นที่โดยรอบกำลังตกอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการลดลงของพื้นที่ ความหลากหลายของพันธุ์พืช พันธุ์ปลา พันธุ์สัตว์ ดังนั้น การเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำகுட்சம் น่าจะเป็นหนทางหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

จากผลการศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 109-110) ที่ว่า ถึงแม้ว่าจะมีหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทแล้วแต่ยังต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งนี้มีเหตุผลและความจำเป็นดังต่อไปนี้คือ

- (1) หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดหมายเนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกันทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่ว ๆ ไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึงต้องพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด
- (2) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีผลกระทบโดยตรงต่อทรัพยากรและการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบทจึงต้องมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวโดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิลำเนาท้องถิ่นของตนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัวและท้องถิ่นตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนอย่างมีความสุข
- (3) การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัวเพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่าดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่นตนเองที่ตนจะเรียนรู้เรื่องใกล้ตัว ซึ่งทำให้ผู้เรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิตไม่เข้าใจและไม่มีความรู้สึที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวตนเอง นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันรวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
- (4) ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของไทยมีอยู่มากมายและมีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง ไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้แต่หลักสูตรท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอนไม่ว่าด้านอาชีพ หัตถกรรม เกษตรกรรม

ดนตรี การแสดง วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จัก
ท้องถิ่นของตน เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตนและสามารถใช้ทรัพยากร
ท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

ด้านโครงสร้างของหลักสูตร คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา
ผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครู เกี่ยวกับเป้าหมายของหลักสูตร เนื้อหาหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร
และหน่วยการเรียนรู้ แนวการจัดการเรียนรู้ สื่อการสอนและแหล่งเรียนรู้ และวิธีการวัดและประเมินผล
พบว่า ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้สร้างหลักสูตรท้องถิ่นพื้นที่ชุ่มน้ำกุตรจุมและพื้นที่โดยรอบเป็นหน่วยการ
เรียนหนึ่ง (เนื้อหา) ในรายวิชาของทุกกลุ่มสาระ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน
การพัฒนาหลักสูตร โดยผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้คำตอบที่ตรงกัน ขณะเดียวกันผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 3 กลุ่ม
ก็ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ว่า ควรจะสอนทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยการ
นำกรณีปัญหาในชุมชนมามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย ส่วนวิธีการวัดและประเมิน
ผลนั้น ควรวัดให้ครอบคลุมทั้งในด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัยและจิตพิสัย

จากผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมาย
ต้องการให้นำกรณีปัญหาในชุมชนมามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อาจเป็น
เพราะต้องการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นอย่าง
แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ สาลี ทองจิ๋ว (2544 : 82) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นว่ามี 2 ลักษณะ
คือ (1) เป็นหลักสูตรที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างอย่างเท่าเทียมกันกับครูและนักวิชาการจาก
ภายนอก เนื้อหาสาระ โครงสร้างการจัดการเวลา การจัดการและการบริหารหลักสูตรเป็นไปตามแนวคิดและ
หลักการที่ชาวบ้านในท้องถิ่นให้ความสำคัญและ (2) เป็นหลักสูตรที่ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นรวมตัวกัน
เป็นเครือข่ายจากหลายๆ องค์กร ทั้งภาครัฐ เอกชนและกลุ่มนักธุรกิจเพื่อมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับ
ชุมชน

2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

การพัฒนาหลักสูตรในครั้งนี้ ดำเนินการโดยการนำข้อมูลพื้นฐานด้านความต้องการและแนวทาง
ในการพัฒนาหลักสูตรมาวิเคราะห์ และพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งจากการนำเสนอต่อผู้เกี่ยวข้อง
และผู้เชี่ยวชาญ ก็ได้พิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย หลักการของหลักสูตร จุดมุ่ง
หมายของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างหลักสูตร เวลาเรียน แนวการจัดการเรียนการสอน
สื่อการสอนและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ซึ่งต่างก็ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วม
ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำหลักสูตรเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ เพื่อให้หลักสูตรเป็นที่ยอมรับของ
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสามารถนำหลักสูตรไปปฏิบัติได้

จากผลการดำเนินงาน ทำให้ได้หลักสูตรท้องถิ่นว่าด้วยเรื่องพื้นที่ชุ่มน้ำกุตรจุมและบริเวณ
โดยรอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

(2536:8-9) ที่ได้กำหนดให้ท้องถิ่นคือ โรงเรียนกลุ่มโรงเรียน จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นได้โดยเปิดโอกาสให้ดำเนินการ 4 ลักษณะคือ

(1) **ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม**เป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมที่เหมาะสมกับสภาพและความเป็นไปของท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหาและคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไป ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษาและในรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชาและทุกกลุ่มวิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

(2) **ปรับรายละเอียดของเนื้อหา**เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับ ลดหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายของทุกกลุ่มประสบการณ์ หรือในคำอธิบายรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นโดยไม่ทำให้จุดประสงค์หัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหาและคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไปการปรับรายละเอียดของเนื้อหาที่ท้องถิ่นสามารถทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในระดับประถมศึกษาหรือรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

(3) **จัดทำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่**เป็นการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นด้วยการจัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาขึ้นใหม่เพิ่มเติมจากที่มีปรากฏในหลักสูตรโดยให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับท้องถิ่นและจุดประสงค์ของกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์

(4) **ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม** การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นลักษณะนี้เป็นการเลือกใช้ปรับปรุง เพิ่มเติมหรือตัดทอนเนื้อหาในสื่อต่างๆที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์เนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆและสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น จากผลการวิจัยสามารถกล่าวได้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องพื้นที่ชุ่มน้ำฤดูระดมและพื้นที่โดยรอบที่สร้างขึ้นมีคุณภาพและมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้สอนนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำของอำเภวารินชำราบและยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆได้โดยบูรณาการเข้ากับสภาพบริบทของท้องถิ่น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ผลจากการศึกษาดังกล่าวชี้ชัดว่า หลักสูตรท้องถิ่นว่าด้วยเรื่อง “พื้นที่ชุ่มน้ำ” ที่สร้างขึ้น สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ มีคุณภาพและมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้สอนนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำของอำเภวารินชำราบและยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆได้โดยบูรณาการเข้ากับสภาพบริบทของท้องถิ่น

ปัจจุบันการเข้าถึงฐานทรัพยากรดังกล่าวของชุมชนเริ่มน้อยลงไปเรื่อยๆ ประกอบกับสถานการณ์

ของพื้นที่ชุ่มน้ำในเขตเมืองและชานเมืองอุบลราชธานี กำลังตกอยู่ในภาวะของความเสี่ยง (risk) อันเนื่องการแปรเปลี่ยนจาก “ทรัพยากรส่วนรวม”(common property)⁶ มาเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล และของรัฐ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ซึ่งเป็นผลมาจากการเข้ามามีการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ โดยรัฐโดยที่ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วม อันนำมาซึ่งโครงการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ทั้งโครงสร้างพื้นฐานและโครงการอื่นๆ ของรัฐในพื้นที่ พร้อมกับเปิดโอกาสให้ภาคธุรกิจเอกชน รวมทั้งปัจเจกบุคคลที่มีทุนสูงเข้ามาครอบครองและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งในท้ายที่สุดชาวบ้านที่เคยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ก็ถูกกีดกันออกไปและนำมาซึ่งความขัดแย้งซึ่งมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ รวมทั้งการลดลงและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ ที่กระทบโดยตรงต่อกลุ่มคนที่พึ่งพิงความหลากหลายของทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ ฉะนั้น การนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ก็น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับเยาวชนในพื้นที่ ก่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นในหมู่เยาวชน รวมทั้งสนับสนุนนโยบายการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของกระทรวงศึกษาธิการ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

(1) ผลการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับโรงเรียนในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีพบว่า กระบวนการทำงานของคณะผู้วิจัยที่ให้ความสำคัญกับคณะกรรมการสถานศึกษาและครูผู้สอนของโรงเรียนบ้านกุดระงุมเป็นหลักนั้น ยังไม่อาจที่จะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ เพราะหลักสูตรท้องถิ่นควรจัดทำขึ้นมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้งควรเปิดโอกาสให้ “ครูภูมิปัญญาในชุมชน” ได้เข้ามาเป็นผู้สอน หรือถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับนักเรียน ในลักษณะของการทำงานร่วมกับครูในโรงเรียน

(2) นอกเหนือจาก “ครูภูมิปัญญาในชุมชน” แล้ว การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สำเร็จได้นั้น จะต้องสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน กรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

(3) สำนักงานเขตพื้นที่ หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการฝึกอบรมพัฒนาสมรรถภาพในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาเป็นระยะๆ

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำกุดระงุมและพื้นที่โดยรอบในสาระอื่นๆ อีก 7 สาระ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในแง่ของการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนประโยชน์ในเชิงวิชาการ

(2) ในการวิจัยควรมีนักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนร่วมเป็นคณะวิจัยด้วย

⁶อานันท์ กาญจนพันธุ์. “สิทธิ” ในคณาจารย์ภาคควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. แนวคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ. (2536). **คู่มือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.

“**หลักสูตรท้องถิ่น**” ใน สานปฏิรูป4 กองบรรณาธิการ.(2544). (พฤศจิกายน, 2544) : 26-28.

กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน. (2543). **การปฏิรูปการเรียนการสอนออกโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). **การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : อลีน เพรส. สมหมาย ชินนาค และ กาญจนา ชินนาค. (2552). **รายงานการวิจัยเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพและรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำในเขตอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี**. กองส่งเสริมการวิจัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.(เอกสารอัดสำเนา).

สำลีทองอิ้ว. (2544). **โครงการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายไม่แกะสลักและงานไม้สำหรับหมู่บ้านหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านถวายเป็น : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านต้นแก้วชุมชนบ้านถวายเป็น อำเภอดงจังหวัดเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). “**สิทธิ**” ใน **คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาแนวคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมเชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**.

ภาษาอังกฤษ

Narongveeravaitaya et al. (2005). **The Legal and institution basis for wetlands governance in Thailand and the economic value of wetlands in Surin and Buriram provinces, northeast Thailand**. Penang Malaysia : The WorldFish Center.

ข้อมูลจากฐานข้อมูลออนไลน์ (เว็บไซต์)

สำนักงานความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

(ม.ป.ป.). สืบค้น 25 ตุลาคม 2551, จาก http://www.onep.go.th/wetlandsthai/index_thai.html

(ม.ป.ป.). สืบค้น 6 พฤษภาคม 2551. จาก <http://chm-thai.onep.go.th/index.html>

อัมพร เรืองศรี. [ม.ป.ป.]. **หลักสูตรท้องถิ่น**. สืบค้น 6 ตุลาคม 2552.

จาก <http://gotoknow.org/blog/aumpon-sai/164271>

จาก http://panchalee.wordpress.com/2009/04/10/local_curriculum/

สุชาดาจักรพิสุทธิ์[ม.ป.ป.]. ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปหลักสูตรท้องถิ่นอำนาจและพลังสร้างสรรค์ของ
หลักสูตรท้องถิ่น. สืบค้น 6 ตุลาคม 2552, จาก [http://www.midnightuniv.org/
midnight2545/document9662.html](http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9662.html))

Urban Wetlands in Missoula. สืบค้น 6 ตุลาคม 2552, จาก
<http://www.co.missoula.mt.us/measures/Riparian.htm>